

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

НАКАЗ № 7/134

м. Київ

«03» 08 2020 р.

Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників»

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити:

1.1. порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Додаток 1);

1.2. заяву про направлення на підвищення кваліфікації (Додаток 2);

1.3. направлення на підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника (Додаток 3).

1.4. договір з підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (Додаток 4);

1.5. звіт про підвищення кваліфікації (Додаток 5);

1.6. наказ про підвищення кваліфікації (Додаток 6);

1.7. акт надання послуги з підвищення кваліфікації (Додаток 7).

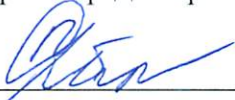
2. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Перший проректор

Юрій ЯКИМЕНКО

Проект наказу вносить:

Директор департаменту якості освітнього процесу

Олексій ЖУЧЕНКО
Петро ЯБЛОНСЬКИЙ

Погоджено:

Проректор з навчальної роботи Анатолій МЕЛЬНИЧЕНКО

Проректор з наукової роботи Віталій ПАСІЧНИК

Проректор з міжнародних зв'язків Сергій СИДОРЕНКО

Проректор з
навчально-виховної роботи Наталія СЕМІНСЬКА

Заступник головного бухгалтера Ольга БОЛІЄВА

Начальник відділу

правової роботи

 Валерія РАДОВИЛЬСЬКА

Надруковано в 1 примірнику

на 1 аркуші

Виконавець:

Тел. 204-91-07

Список розсилки:

Електронна копія:

1. Всі структурні підрозділи;
2. Веб-сайт.

93-98

**Порядок підвищення кваліфікації
педагогічних і науково-педагогічних працівників
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

1. Загальна частина

1.1. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (далі – Порядок) визначає процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського, включаючи механізм оплати, умови і процедуру визнання результатів підвищення кваліфікації.

Підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського забезпечується КПІ ім. Ігоря Сікорського відповідно до чинного законодавства.

1.2. Педагогічні і науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію.

1.3. Метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників є їх професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти.

1.4. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського включає в себе підвищення кваліфікації.

1.5. Педагогічні та науково-педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію в Україні та за кордоном (крім держав, які визнаються Верховною Радою України державами-агресорами чи державами-окупантами).

1.6. Формами підвищення кваліфікації є інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), дуальна, на робочому місці, на виробництві тощо. Форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись.

Основними видами підвищення кваліфікації є:

- навчання за програмою підвищення кваліфікації, що може включати участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо;

- стажування.

1.7. Педагогічні та науково-педагогічні працівники з урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та/або посадових обов'язків самостійно обирають

конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації (далі - суб'єкти підвищення кваліфікації).

1.8. Суб'єктом підвищення кваліфікації може бути КПІ ім. Ігоря Сікорського (його структурний підрозділ), наукова установа, інша юридична чи фізична особа, у тому числі фізична особа-підприємець, що провадить освітню діяльність у сфері підвищення кваліфікації педагогічних та/або науково-педагогічних працівників.

Суб'єкт підвищення кваліфікації може організовувати надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації за місцем провадження власної освітньої діяльності та/або за місцем роботи педагогічних та/або науково-педагогічних працівників, за іншим місцем (місцями) та/або дистанційно, якщо це передбачено договором та/або відповідною програмою.

1.9. Обсяг (тривалість) підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників устанавлюється в годинах та/або кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС) за накопичувальною системою.

Підвищення кваліфікації педагогічними і науково-педагогічними працівниками здійснюється згідно з планом підвищення кваліфікації КПІ ім. Ігоря Сікорського що формується на відповідний рік, затверджується і виконується відповідно до цього Порядку.

Педагогічні і науково-педагогічні працівники мають право на підвищення кваліфікації поза межами плану підвищення кваліфікації КПІ ім. Ігоря Сікорського на відповідний рік згідно з цим Порядком.

Педагогічні та науково-педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію у різних суб'єктів підвищення кваліфікації.

1.10. Програма підвищення кваліфікації затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації та повинна містити інформацію про її розробника (розробників), найменування, мету, напрям, зміст, обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або в кредитах ЄКТС, форму (форми) підвищення кваліфікації, перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться (загальні, фахові тощо).

Обсяг (тривалість) програми підвищення кваліфікації визначається відповідно до її фактичної тривалості в годинах без урахування самостійної (позааудиторної) роботи або в кредитах ЄКТС з урахуванням самостійної (позааудиторної) роботи.

Суб'єкти підвищення кваліфікації забезпечують відкритість і доступність інформації про кожну власну програму підвищення кваліфікації шляхом її оприлюднення на своїх веб-сайтах.

1.11. Стажування здійснюється за індивідуальною програмою, що розробляється і затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації.

Індивідуальна програма стажування повинна містити інформацію про її обсяг (тривалість) та очікувані результати навчання. Індивідуальна програма стажування може містити також іншу інформацію, що стосується проходження стажування педагогічним та/або науково-педагогічним працівником.

Між КПІ ім. Ігоря Сікорського та суб'єктом підвищення кваліфікації укладається договір, що передбачає стажування одного чи декількох працівників. У такому випадку індивідуальна програма є невід'ємним додатком до договору.

Стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників може здійснюватися в закладах освіти, установах, організаціях та на підприємствах.

Стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського може здійснюватися в КПІ ім. Ігоря Сікорського, іншому закладі вищої освіти або науковій установі. Керівником такого стажування призначається науково-педагогічний чи науковий працівник, який працює у суб'єкта підвищення кваліфікації за основним місцем роботи, має науковий ступінь та/або вчене звання і не менше десяти років досвіду роботи на посадах науково-педагогічних чи наукових працівників.

Стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського у інших суб'єктів підвищення кваліфікації здійснюється під керівництвом працівника, який має відповідний досвід роботи та кваліфікацію (далі - керівник стажування).

Оплата праці керівника стажування у інших суб'єктів підвищення кваліфікації визначається такими суб'єктами підвищення кваліфікації самостійно або на підставі укладених договорів про стажування педагогічних та/або науково-педагогічних працівників.

Один день стажування оцінюється у 6 годин або 0,2 кредиту ЄКТС.

1.12. За результатами проходження підвищення кваліфікації педагогічним та науково-педагогічним працівникам видається документ про підвищення кваліфікації, технічний опис, дизайн, спосіб виготовлення, порядок видачі та обліку якого визначається відповідним суб'єктом підвищення кваліфікації.

Перелік виданих документів про підвищення кваліфікації оприлюднюється на веб-сайті суб'єкта підвищення кваліфікації протягом 15 календарних днів після їх видачі та містить таку інформацію:

- прізвище та ініціали (ініціал імені) педагогічного або науково-педагогічного працівника, який пройшов підвищення кваліфікації;
- форму, вид, тему (напрямок, найменування) підвищення кваліфікації та його обсяг (тривалість) в годинах або кредитах ЄКТС;
- дату видачі та обліковий запис документа про підвищення кваліфікації.

У документі про підвищення кваліфікації повинні бути зазначені:

- повне найменування суб'єкта підвищення кваліфікації (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та по батькові (у разі наявності) фізичної особи, яка надає освітні послуги з підвищення кваліфікації педагогічним та/або науково-педагогічним працівникам (для фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців);

- тема (напрямок, найменування), обсяг (тривалість) підвищення кваліфікації у годинах та/або кредитах ЄКТС;

- прізвище, ім'я та по батькові (у разі наявності) особи, яка підвищила кваліфікацію;

- опис досягнутих результатів навчання;

- дата видачі та обліковий запис документа;

- найменування посади (у разі наявності), прізвище, ініціали (ініціал імені) особи, яка підписала документ від імені суб'єкта підвищення кваліфікації та її підпис.

Документи про підвищення кваліфікації (сертифікати, свідоцтва тощо), що були видані за результатами проходження підвищення кваліфікації у суб'єктів підвищення кваліфікації – нерезидентів України, можуть містити іншу інформацію, ніж визначено цим пунктом, та потребують визнання Вченою радою КПІ ім. Ігоря Сікорського.

2. Особливості підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського

2.1 Педагогічні та науково-педагогічні працівники КПІ ім. Ігоря Сікорського підвищують свою кваліфікацію згідно з цим Порядком не рідше одного разу на п'ять років.

2.2. Обсяг підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського протягом п'яти років не може бути меншим ніж шість кредитів ЄКТС.

2.3. Результати підвищення кваліфікації враховуються під час проведення атестації педагогічних та науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського, а також під час обрання на посаду за конкурсом чи укладення трудового договору з педагогічними та науково-педагогічними працівниками КПІ ім. Ігоря Сікорського.

2.4. Вчена рада КПІ ім. Ігоря Сікорського визначає організаційні питання планування та проведення підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників.

2.5. Ректор, перший проректор, проректори КПІ ім. Ігоря Сікорського, директор інституту, декан факультету, заступник директора інституту/декана факультету, завідувач кафедри, завідувач аспірантури, докторантури, які вперше призначені на відповідну посаду, проходять підвищення кваліфікації

відповідно до займаної посади протягом двох перших років роботи. Обсяги такого підвищення кваліфікації визначаються Вченою радою.

2.6. Педагогічні та науково-педагогічні працівники КПІ ім. Ігоря Сікорського можуть підвищувати свою кваліфікацію згідно з цим Порядком у КПІ ім. Ігоря Сікорського, зокрема у Навчально-методичному комплексі «Інститут післядипломної освіти» (далі – НМК «ІПО»).

2.7. НМК «ІПО» забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського згідно з цим Порядком.

2.8. НМК «ІПО» проводить навчання за:

довгостроковими програмами підвищення кваліфікації обсягом 180 академічних години (6 кредитів ECTS); обсягом 108 академічних години (3,6 кредитів ECTS), обсягом 90 академічних годин (3 кредити ECTS); обсягом 72 академічних годин (2,4 кредити ECTS);

короткостроковими форматами навчання, до яких відносяться: тренінги, семінари, майстер-класи, практикуми, вебінари тощо, обсягом до 72 академічних годин (до 2,4 кредити ECTS).

2.9. НМК «ІПО» здійснює навчання заочною (денною, вечірньою) та дистанційною формами.

2.10. Навчання за програмою довгострокового підвищення кваліфікації спрямовується на оволодіння, оновлення та поглиблення працівниками фахових, науково-інноваційних, педагогічних, соціально-гуманітарних, психологічних, правових, економічних та управлінських компетентностей та передбачають наявність форм підсумкового контролю.

2.11. Навчання за програмами короткострокового підвищення кваліфікації спрямовується на вивчення сучасних наукових проблем в галузі освіти, науки, інноватики, педагогіки, підвищення рівня професійної культури та на формування, розвиток і вдосконалення особистісних професійних компетентностей та підвищення ефективності професійної діяльності.

2.12. НМК «ІПО» забезпечує відкритість і доступність інформації про кожен навчальну програму підвищення кваліфікації шляхом її оприлюднення на сайті НМК «ІПО».

2.13. НМК «ІПО» забезпечує відкритість і доступність інформації про порядок зарахування, умови навчання, перелік доступних програм підвищення кваліфікації шляхом оприлюднення на сайті НМК «ІПО» та електронних розсилок інформації факультетам та інститутам.

2.14. Науково-методичне забезпечення навчання за програмами підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників здійснюється НМК «ІПО» спільно із відповідними кафедрами.

2.15. Після успішного закінчення довгострокового навчання слухачі отримують Свідоцтво про підвищення кваліфікації НМК «ІПО» КПІ ім. Ігоря Сікорського.

2.16. Після успішного закінчення короткострокового навчання слухачі отримують Сертифікат про навчання НМК «ІПО» КПІ ім. Ігоря Сікорського.

2.17. Перелік виданих документів про підвищення кваліфікації оприлюднюється на веб-сайті НМК «ІПО» протягом 15 календарних днів після їх видачі згідно цього Порядку.

2.18. Зарахування слухачів на навчання здійснюється за наказом першого проректора Університету на підставі:

заявок факультетів та/або інститутів на підвищення кваліфікації їх педагогічних та науково-педагогічних працівників, складених згідно плану підвищення кваліфікації КПІ імені Ігоря Сікорського та особистих заявок працівників;

особистих заявок та укладених з КПІ ім. Ігоря Сікорського договорів на навчання осіб, які здійснюють самостійне фінансування підвищення кваліфікації.

2.20. Результати підвищення кваліфікації, отримані в НМК «ІПО», зараховуються в повному обсязі згідно із документом про підвищення кваліфікації і не потребують окремого визнання чи підтвердження.

3. Визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників

3.1. Результати підвищення кваліфікації у НМК «ІПО» та інших суб'єктів підвищення кваліфікації, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою, не потребують окремого визнання чи підтвердження.

Порядок визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних та/або науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського встановлюється Вченою радою КПІ ім. Ігоря Сікорського та/або Вченими радами факультетів/інститутів.

3.2. Педагогічний або науково-педагогічний працівник протягом одного місяця після завершення підвищення кваліфікації подає до Вченої ради факультету/інституту клопотання про визнання результатів підвищення кваліфікації та документ про проходження підвищення кваліфікації.

У разі підвищення кваліфікації шляхом інформальної освіти (самоосвіти) замість документа про підвищення кваліфікації подається звіт про результати підвищення кваліфікації або творча робота, персональне розроблення електронного освітнього ресурсу, що виконані в процесі (за результатами) підвищення кваліфікації та оприлюднені на веб-сайті відповідного факультету/інституту та/або в електронному портфоліо педагогічного або

науково-педагогічного працівника. Форму звіту визначає Вчена Рада КПІ ім. Ігоря Сікорського та/або Вчена рада відповідного факультету/інституту.

Клопотання протягом місяця з дня його подання розглядається на засіданні Вченої ради факультету/інституту.

Для визнання результатів підвищення кваліфікації Вчена рада заслуховує педагогічного або науково-педагогічного працівника щодо якості виконання програми підвищення кваліфікації, результатів підвищення кваліфікації, дотримання суб'єктом підвищення кваліфікації умов договору та повинна прийняти рішення про:

визнання результатів підвищення кваліфікації;

невизнання результатів підвищення кваліфікації.

У разі невизнання результатів підвищення кваліфікації Вчена рада може надавати рекомендації педагогічному або науково-педагогічному працівнику щодо повторного підвищення кваліфікації у інших суб'єктів підвищення кваліфікації та/або прийняти рішення щодо неможливості подальшого включення такого суб'єкта підвищення кваліфікації до плану підвищення кваліфікації закладу освіти до вжиття ним дієвих заходів з підвищення якості надання освітніх послуг.

Результатом підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників у суб'єктів підвищення кваліфікації, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою, може бути присвоєння їм повних та/або часткових професійних та/або освітніх кваліфікацій у встановленому законодавством порядку.

3.3. Окремі види діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників (участь у програмах академічної мобільності, наукове стажування, самоосвіта, здобуття наукового ступеня, вищої освіти тощо), що провадилася поза межами плану підвищення кваліфікації закладу освіти, можуть бути визнані як підвищення кваліфікації. Процедура зарахування окремих видів діяльності, їх результатів та обсяг підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського визначаються Вченою радою відповідного факультету/інституту.

3.4. Участь педагогічних та науково-педагогічних працівників у програмах академічної мобільності на засадах, визначених Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 та іншими актами законодавства, визнається Вченою радою відповідного факультету/інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського як підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Обсяг підвищення кваліфікації шляхом участі педагогічного або науково-педагогічного працівника у програмі академічної мобільності зараховується в

межах визнаних результатів навчання, але не більше ніж 30 годин або один кредит ЄКТС на рік.

3.5. Наукове стажування науково-педагогічних працівників КПІ ім. Ігоря Сікорського, що здійснюється відповідно до статті 34 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, може бути визнане Вченою радою відповідного факультету/інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського як підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Один тиждень наукового стажування науково-педагогічних працівників закладів вищої і післядипломної освіти зараховується як підвищення кваліфікації в обсязі 30 годин або одного кредиту ЄКТС.

3.6. Результати інформальної освіти (самоосвіти) педагогічних або науково-педагогічних працівників, які мають науковий ступінь та/або вчене, почесне чи педагогічне звання, можуть бути визнані Вченою радою відповідного факультету/інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського як підвищення кваліфікації педагогічних або науково-педагогічних працівників.

Обсяг підвищення кваліфікації шляхом інформальної освіти (самоосвіти) зараховується відповідно до визнаних результатів навчання, але не більше 30 годин або одного кредиту ЄКТС на рік.

3.7. Здобуття першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівня вищої освіти, третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня або наукового рівня вищої освіти вперше або за іншою спеціальністю у межах професійної діяльності або галузі знань визнається як підвищення кваліфікації педагогічних або науково-педагогічних працівників.

КПІ ім. Ігоря Сікорського, який здійснює підготовку здобувачів за державним (регіональним) замовленням, може надавати направлення на навчання за державним (регіональним) замовленням педагогічним (науково-педагогічним) працівникам закладів освіти та науково-методичних установ за заочною або вечірньою формою здобуття освіти в межах вакантних місць відповідної спеціальності (спеціалізації) та курсу (року навчання) в разі відсутності на них здобувачів вищої освіти, які навчаються за кошти фізичних (юридичних) осіб і мають право на переведення на місця державного (регіонального) замовлення відповідно до законодавства.

Обсяг підвищення кваліфікації шляхом здобуття наукового ступеня, рівня вищої освіти зараховується відповідно до встановленого обсягу освітньо-професійної (освітньо-наукової, освітньо-творчої) програми у годинах або кредитах ЄКТС, за винятком визнаних (зарахованих) результатів навчання з попередньо здобутих рівнів освіти.

4. Фінансування підвищення кваліфікації

4.1. Джерелами фінансування підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників є кошти державного, місцевих бюджетів,

кошти фізичних та/або юридичних осіб, інші власні надходження КПІ ім. Ігоря Сікорського та/або його засновника, інші джерела, не заборонені законодавством.

У разі підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників за рахунок коштів державного або місцевого бюджету, інших коштів, затверджених у кошторисі КПІ ім. Ігоря Сікорського на підвищення кваліфікації, укладення договору між КПІ ім. Ігоря Сікорського та суб'єктом підвищення кваліфікації із зазначенням джерела фінансування підвищення кваліфікації є обов'язковим.

4.2. За рахунок коштів, передбачених у кошторисі КПІ ім. Ігоря Сікорського, здійснюється фінансування підвищення кваліфікації в обсязі, встановленому законодавством, і відповідно до плану підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, які працюють в КПІ ім. Ігоря Сікорського за основним місцем роботи.

4.3. Самостійне фінансування підвищення кваліфікації здійснюється: педагогічними і науково-педагогічними працівниками КПІ ім. Ігоря Сікорського, які працюють в КПІ ім. Ігоря Сікорського за основним місцем роботи і проходять підвищення кваліфікації поза межами плану підвищення кваліфікації КПІ ім. Ігоря Сікорського;

іншими особами, які працюють у КПІ ім. Ігоря Сікорського на посадах педагогічних або науково-педагогічних працівників за суміщенням або сумісництвом;

4.4. У разі самостійного фінансування навчання між КПІ ім. Ігоря Сікорського та фізичною особою укладається договір про надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації.

4.5. Педагогічні та науково-педагогічні працівники та фахівці, які працюють в інших навчальних закладах, установах та організаціях можуть здійснювати підвищення кваліфікації в КПІ ім. Ігоря Сікорського за рахунок організацій, які направляють їх на навчання, на підставі договору, укладеного між КПІ ім. Ігоря Сікорського та організацією-замовником.

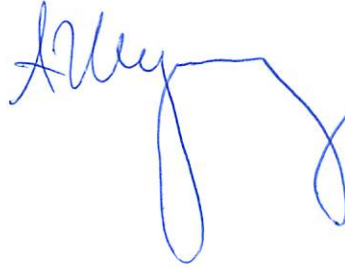
4.6. На час підвищення кваліфікації педагогічним або науково-педагогічним працівником відповідно до затвердженого плану з відривом від виробництва (освітнього процесу) в обсязі, визначеному законодавством, за педагогічним або науково-педагогічним працівником зберігається місце роботи (посада) із збереженням середньої заробітної плати.

Витрати, пов'язані з підвищенням кваліфікації, відшкодовуються у порядку, визначеному законодавством.

4.7. Факт підвищення кваліфікації педагогічного або науково-педагогічного працівника підтверджується актом про надання послуги з підвищення кваліфікації, який складається в установленому законодавством порядку, підписується керівником закладу освіти або уповноваженою ним

особою та суб'єктом підвищення кваліфікації. Такий акт є підставою для оплати послуг суб'єкта підвищення кваліфікації згідно з укладеною угодою щодо підвищення кваліфікації.

Директор департаменту
якості освітнього процесу

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'А. Жученко', written over the printed name.

Олексій ЖУЧЕНКО

Додаток 2
до наказу від 03.08.2020 № 7/134

Першому проректору
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Юрію ЯКИМЕНКУ

_____
_____
(Посада, Власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

ЗАЯВА Про направлення на підвищення кваліфікації

Прошу направити мене відповідно до плану-графіка на підвищення кваліфікації до _____
(найменування установи у якій буде проходити підвищення кваліфікації)

з «___» _____ 20__ р. по «___» _____ 20__ р.

Мета підвищення кваліфікації _____
_____

До заяви додаються: витяг з протоколу засідання вченої ради _____
(інституту/факультету)

«___» _____ 20__ р.

_____
(підпис)

Погоджено:

Керівник структурного підрозділу
Головний бухгалтер

_____
Людмила СУББОТІНА

Додаток 3
до наказу від 03.08.2020р. № 7/134

_____

(найменування закладу, в якому здійснюватиметься

_____

підвищення кваліфікації)

НАПРАВЛЕННЯ
на підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника

Прізвище, ім'я, по батькові _____

який/яка працює в (на) _____
(найменування структурного підрозділу)

_____

(найменування закладу вищої освіти)

Науковий ступінь _____

Вчене звання _____

Посада _____

Перелік навчальних дисциплін, що викладає

науково-педагогічний працівник _____

Загальний стаж роботи _____

Науково-педагогічний стаж _____

Аспірантура (докторантура) _____
(найменування закладу вищої освіти, рік закінчення)

Інформація щодо попереднього підвищення кваліфікації _____

Місце проживання, телефон _____

Просимо зарахувати на підвищення кваліфікації з "___" _____ 20__ року
по "___" _____ 20__ року.

Ректор _____
(підпис)

Михайло ЗГУРОВСЬКИЙ

ДОГОВІР № _____

м. Київ

" ____ " _____ 20__ року

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (скорочено – КПІ ім. Ігоря Сікорського), в особі першого проректора Якименка Юрія Івановича, який діє на підставі Доручення № __ від __.__.20__, далі - Замовник, та _____ (скорочено - _____), в особі _____, який/яка діє на підставі _____, далі - Виконавець, іменовані далі – Сторони, окремо – Сторона, уклали цей договір (далі – Договір в усіх відмінках) про наступне.

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Виконавець зобов'язується за завданням Замовника та на умовах Договору надати послуги з проведення підвищення кваліфікації працівника(ів) Замовника (код ДК 021:2015: _____), а Замовник - прийняти та оплатити послуги.

Працівником в Договорі є педагогічний та/або науково-педагогічний працівник з урахуванням Постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 про «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».

1.2. Найменування, ціна та інші характеристики послуг з проведення підвищення кваліфікації визначені в Кошторисі (додаток 1), Індивідуальній(них) програмі(ах)(Додаток 2), що є невід'ємними частинами Договору.

1.3. Виконавець видає працівнику(ам) Замовника сертифікат(и), свідоцтво(а) тощо по результату успішного закінчення ним(и) підвищення кваліфікації.

1.4. Замовник бере на себе зобов'язання щодо виконання умов Договору тільки в разі затвердження належним чином кошторисних призначень та в рамках фактичних надходжень коштів.

2. ЦІНА ТА ЗАГАЛЬНА СУМА ДОГОВОРУ

2.1. Ціна послуг встановлюється у національній валюті України.

2.2. Сума Договору складає: _____ грн. _____ коп.
(_____), без ПДВ.

2.3. Сума Договору складається з загальної ціни фактично наданих Виконавцем послуг, які підтверджуються актом (актами) про надання послуги з підвищення кваліфікації.

2.4. Джерело фінансування _____.

3. СТРОК НАДАННЯ ТА ЯКІСТЬ ПОСЛУГ

3.1. Строк послуг з проведення підвищення кваліфікації: з «___» _____ 20__ року по «___» _____ 20__ року.

3.2. Послуги з проведення підвищення кваліфікації працівника(ів) Замовника здійснюються відповідно до Індивідуальної(них) програми(м), Закону України «Про вищу освіту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 про «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».

3.3. Виконавець гарантує якість послуг, що надаються, на період дії Договору. У разі неякісного надання послуг Виконавець зобов'язується усунути всі недоліки власним коштом.

4. ПОРЯДОК РОЗРАХУНКІВ

4.1. Оплата за Договором здійснюється Замовником в безготівковій формі шляхом перерахування грошових коштів на банківський рахунок Виконавця.

4.2. Замовник здійснює оплату на підставі акту (актів) про надання послуги з підвищення кваліфікації протягом _____ днів з дати його підписання Сторонами.

4.3. У разі затримки бюджетного фінансування розрахунок здійснюється протягом 7 (семи) банківських днів з дати отримання Замовником бюджетного призначення на фінансування закупівлі на свій реєстраційний рахунок.

4.4. Оплата здійснюється через Державну казначейську службу України.

4.5. Згідно статті 23 Бюджетного кодексу України бюджетні зобов'язання та платежі з бюджету здійснюються лише за наявності відповідного бюджетного призначення.

5. МІСЦЕ НАДАННЯ ПОСЛУГ

5.1. Послуги за Договором надаються у приміщенні Виконавця за адресою: _____.

6. ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА СТОРІН

6.1. Замовник зобов'язаний:

6.1.1. Направити працівника(ів) на підвищення кваліфікації відповідно до строків, визначених п.3.1. Договору.

6.1.2. Своєчасно та в повному обсязі оплачувати послуги, які надані Виконавцем за Договором.

6.1.3. Приймати надані послуги згідно акту (актів) про надання послуги з підвищення кваліфікації за Договором.

6.2. Замовник має право:

6.2.1. Контролювати надання Виконавцем послуг у порядку, встановленому Договором.

6.3. Виконавець зобов'язаний:

6.3.1. Призначити керівника і прийняти на підвищення кваліфікації працівника(ів) Замовника.

6.3.2. Забезпечити працівника(ів), направлено(их) на підвищення кваліфікації необхідними науковими матеріалами.

6.3.3. У разі успішного підвищення кваліфікації видати відповідний сертифікат(ти), свідоцтво(тва) тощо.

6.3.4. Забезпечити надання послуг відповідно до умов Договору.

6.4. Виконавець має право:

6.4.1. Самостійно організовувати всю роботу щодо надання послуг з виконання Договору.

6.4.2. Своєчасно та в повному обсязі отримувати плату за надані послуги.

7. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

7.1. У випадку порушення своїх зобов'язань за Договором Сторони несуть відповідальність, передбачену законодавством України.

7.2. Замовник звільняється від відповідальності за порушення строків оплати за Договором у випадку затримки бюджетного фінансування видатків.

8. ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

8.1. Усі спори або розбіжності, що виникли між Сторонами за Договором або в зв'язку з ним, вирішуються шляхом переговорів.

8.2. У випадку, коли Сторони не досягли згоди, спір (розбіжності) вирішується у судовому порядку згідно з чинним законодавством.

9. СТРОК ДІЇ ДОГОВОРУ

9.1. Договір набирає чинності з дати його підписання Сторонами та діє по «___». ___.20___. В частині виконання Сторонами своїх зобов'язань за Договором - до повного їх виконання.

9.2. Дія Договору припиняється достроково у наступних випадках:

- за письмовою згодою Сторін;
- з ініціативи однієї зі Сторін, - за умови письмового повідомлення про це іншій Стороні не пізніше, ніж за 15 календарних днів до бажаної дати припинення дії Договору;

- якщо виконання Сторонами своїх зобов'язань є неможливим у зв'язку з прийняттям нового законодавства, що змінює чинні на момент підписання Договору умови підвищення кваліфікації;

- у разі ліквідації однієї зі Сторін, якщо не визначено правонаступника;

- у разі невиконання однієї зі Сторін своїх зобов'язань за Договором;

- за рішенням суду та в інших випадках, передбачених законодавством України.

10. ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ

10.1. Сторони звільняються від відповідальності за часткове або повне невиконання зобов'язань за Договором, якщо належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), зокрема, війна, пожежа, повінь, землетрус; введення надзвичайного або військового стану; повна мобілізація; введення надзвичайного стану в економіці; заборонні заходи органів державної влади, інші обставини, перелік яких визначений Законом України «Про торгово-

промислові палати в Україні», які виникли після укладання цього Договору і які Сторони не могли передбачити або запобігти їм прийнятними заходами, якщо ці обставини вплинули на виконання ними своїх зобов'язань.

10.2. Доказом форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) є сертифікат Торгово-промислової палати України.

10.3. Сторона, що не може виконувати зобов'язання за Договором унаслідок дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), повинна протягом 7 (семи) днів з моменту їх виникнення повідомити про це іншу Сторону у письмовій формі.

10.4. У разі коли строк дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) продовжується більше ніж 15 (п'ятнадцять) днів, кожна із Сторін в установленому порядку має право розірвати Договір.

10.5. Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) або не надання іншій Стороні, зазначеного у п.10.2 Договору документу позбавляє таку Сторону можливості посилається на ці обставини, як на підставу, що звільняє від відповідальності за невиконання/несвоєчасне виконання зобов'язань за Договором.

10.6. Після припинення дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) сили Сторона зобов'язана не пізніше 5 (п'яти) календарних днів направити іншій Стороні письмове повідомлення про цей факт, та в подальшому договірні зобов'язання Сторін продовжуються відповідно до умов Договору.

11. АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

11.1. Сторони при укладенні та/або реалізації Договору дотримуються вимог антикорупційного законодавства, сприяють запобіганню корупції та зобов'язані негайно повідомляти один одного у письмовій формі про будь-які випадки порушення антикорупційного законодавства.

11.2. Сторони гарантують конфіденційність виконання антикорупційних вимог і відсутність негативних наслідків для осіб, що звернулися з повідомленнями про факти корупційних правопорушень на умовах визначених чинним законодавством.

12. ІНШІ УМОВИ

12.1. Умови Договору можуть бути змінені та/або доповнені за взаємною згодою Сторін з обов'язковим укладанням додаткової угоди до Договору.

12.2. Відносини, які не врегульовані Договором, регулюються законодавством України.

12.3. Жодна зі Сторін не має права передавати свої права за Договором третій особі без письмової згоди другої Сторони.

12.4. Додатки до Договору є його невід'ємною частиною.

12.5. Кожна зі Сторін Договору надає іншій Стороні згоду на обробку персональних даних Сторони як контрагента у відповідності до ст.11 Закону України «Про захист персональних даних» з метою бухгалтерського обліку, податкової звітності та іншого документообігу.

12.6. Замовник є бюджетною установою з ознакою неприбутковості (0031).

12.7. Виконавець є _____.

12.8. Договір укладено при повному розумінні Сторонами його змісту і термінології, українською мовою, у двох оригінальних примірниках, що мають однакову юридичну силу, по одному примірнику для кожної Сторони.

13. МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ТА РЕКВІЗИТИ СТОРІН

Замовник:

Виконавець:

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Адреса: 03056, м. Київ, пр-т Перемоги,
37

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ:
02070921

ІВАН _____

Код банку: 820172

Банк: ДКСУ, м. Київ

ІПН 020709226587

Тел. _____

e-mail _____

Юридична адреса: _____

Поштова адреса: _____

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ:
_____

ІПН _____

Витяг з реєстру платників податків на
додану вартість

ІВАН _____

Назва банку _____

Код банку _____

Тел. _____

e-mail _____

Перший проректор

_____ **Юрій**
ЯКИМЕНКО

ПРИЗВИЩЕ)

(власне ім'я

_____

_____ (власне ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Додаток 1

до Договору №

від «__» _____ 2020

КОШТОРИС

	Найменування послуги	Один. виміру	Кількість	Ціна без ПДВ (грн.)	Сума без ПДВ (грн.)

Загальна сума Договору складає: _____ грн. _____ коп.
(_____), без ПДВ.

Замовник:
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Виконавець:

_____

_____

_____ **Юрій ЯКИМЕНКО**
(власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

_____ _____
(власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

до Договору № _____

від «___» _____ 2020

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА

(Прізвище та ініціали працівника, який направляється на підвищення кваліфікації)

(Посада, найменування структурного підрозділу, науковий ступінь, вчене звання)

**Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»**

(Найменування установи, в якій здійснюється підвищення кваліфікації)

Строк підвищення кваліфікації з «___» _____ 20__ року по «___» _____ 20__ року.

Тема підвищення кваліфікації _____

	Зміст завдання	Тривалість у годинах/ кредитах ECTS	Очікувані результати виконання завдання

Замовник:

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Виконавець:

Юрій ЯКИМЕНКО

(власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Додаток 5
до наказу від 03.08.2020 № 7/134
ЗАТВЕРДЖЕНО

Ректор КПІ ім. Ігоря Сікорського

_____ Михайло ЗГУРОВСЬКИЙ

(підпис)

" ____ " _____ 20__ року

Звіт про підвищення кваліфікації

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Науковий ступінь _____ Вчене звання _____

Посада _____

Кафедра (інший структурний підрозділ) _____

Мета підвищення кваліфікації _____

Найменування закладу (установи), в якому здійснювалось підвищення кваліфікації _____

Строк підвищення кваліфікації з « ____ » _____ 20__ р. по « ____ » _____ 20__ р.

відповідно до наказу від « ____ » _____ 20__ р. № _____

Відомості про виконання навчальної програми підвищення кваліфікації _____

Результати підвищення кваліфікації _____

Документ, що підтверджує підвищення кваліфікації _____

(назва, серія, номер, дата видачі документа, найменування закладу, що видав документ)

_____ (підпис)

_____ (Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Розглянуто і затверджено на засіданні _____

« ____ » _____ 20__ р., Протокол № _____

Висновки та рекомендації щодо використання результатів підвищення кваліфікації _____

Пропозиції щодо використання результатів підвищення кваліфікації _____

_____ (Посада керівника структурного підрозділу)

_____ (підпис)

_____ (Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ)

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

НАКАЗ № _____

м. Київ

«___» _____ 20__ р.

Про підвищення кваліфікації _____
(ПРИЗВИЩЕ та Ініціали)

З метою підвищення професійного рівня та відповідно до _____,
(затверженого плану підвищення кваліфікації/угоди, меморандуму тощо)

НАКАЗУЮ:

1. Направити на підвищення кваліфікації _____

(посада, структурний підрозділ, П.І.Б.)

до _____
(найменування закладу, в якому здійснюватиметься підвищення кваліфікації)

у період з «___» _____ 20__ р. по «___» _____ 20__ р.
_____
(з відривом від виробництва/без відриву від виробництва).

2. Підвищення кваліфікації здійснити за рахунок _____.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на та департамент якості освітнього процесу.¹

Підстава: заява та направлення на підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника

Перший проректор

Юрій ЯКИМЕНКО

¹ У випадку підвищення кваліфікації за кордоном додається департамент міжнародного співробітництва

Проект наказу вносить:²

_____ (посада керівника структурного підрозділу) _____ (Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено:

Проректор за напрямом діяльності _____

Головний бухгалтер

Людмила СУББОТІНА

Помічник ректора

Валерій ДМИТРЕНКО³

Начальник відділу кадрів

Лідія АНДРЕЙЧУК

Начальник відділу
академічної мобільності⁴

Ольга ДЕМИДЕНКО

Юрисконсульт

Перевірено: працівник відділу кадрів _____

Надруковано в 1 примірниках
На 1 аркуші кожен
Виконавець – _____
тел. _____

Список розсилки:

Завірена паперова копія:

1. (структурний підрозділ)

Електронна копія

1. ДЕФ (____@kpi.ua)

2. Департамент (____@kpi.ua)

3. Інститут/факультет (____@kpi.ua)

4. Відділ кадрів (____@kpi.ua)

5. РСО (____@kpi.ua)

6. ДНВР (____@kpi.ua)

² У випадку підвищення кваліфікації за кордоном проект наказу вносить проректор з міжнародних зв'язків

³ У випадку підвищення кваліфікації за кордоном

⁴ У випадку підвищення кваліфікації в рамках академічної мобільності

Акт надання послуги з підвищення кваліфікації

Відповідно до Договору № ___ від «___». __.20__ між Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» в особі першого проректора Якименка Юрія Івановича, який діє на підставі Доручення № ___ від «___». __.20__ (далі – Виконавець/Замовник) та _____, в особі _____
(найменування закладу, в якому здійснюватиметься підвищення кваліфікації)

_____, який/яка діє на підставі _____ (далі – Замовник/Виконавець), склали цей Акт надання послуги з підвищення кваліфікації (далі – Акт) про наступне:

1. На виконання п. ___ Договору № ___ від «___». __.20__ Виконавцем було надано послуги з підвищення кваліфікації працівника(ів) Замовника.

2. Вартість послуг, з підвищення кваліфікації працівника(ів) Замовника за період з «___» _____ 20__ року по «___» _____ 20__ року становить _____ грн. (_____) без ПДВ, та підлягає перерахуванню на банківський рахунок Виконавця.

3. Додатки: копії індивідуальної програми та кошторису до Договору № ___ від «___». __.20__.

Замовник

Виконавець

Юридична адреса: _____
Поштова адреса: _____
Ідентифікаційний код ЄДРПОУ: ___
ІПН _____
Витяг з реєстру платників податків на додану вартість _____
ІВАН _____

Юридична адреса: _____
Поштова адреса: _____
Ідентифікаційний код ЄДРПОУ: ___
ІПН _____
Витяг з реєстру платників податків на додану вартість _____
ІВАН _____

Назва банку _____
Код банку _____
Тел. _____
e-mail _____

Назва банку _____
Код банку _____
Тел. _____
e-mail _____

_____
(власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

_____
(власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)